

Aina Torrent-Lenzen (Aquisgrà)

Una nova directriu dins la recepció de l'obra de Pompeu Fabra

1 Introducció

El nom de l'eminent gramàtic Pompeu Fabra (1868-1948) és associat gairebé exclusivament amb l'aspecte normatiu de la llengua catalana. Tanmateix, Fabra, essent una personalitat de mires molt àmplies i d'un esperit altament científic, també va dur a terme la investigació lingüística en altres terrenys: conseqüent amb l'objectiu de modernitzar la llengua escrita, Fabra no disposava de cap altra alternativa que fixar-se en la configuració del català col·loquial, l'únic registre útil en aquell moment històric per a realitzar l'esmentada modernització. Així doncs, Fabra va començar la seva obra amb la descripció del llenguatge parlat (concretament, en els tractats de 1891, 1898 i 1912), d'una manera certament acurada i conspícua, descripció de la qual cal valorar-ne sobretot tres aspectes:

1. La fidel representació gràfica de la contextura sonora de la llengua parlada, a tall del que podríem dir-ne una transcripció fonètica o *enregistrament gràfic*, amb la qual cosa les aportacions de Fabra en el camp de la lingüística descriptiva adquireixen un important valor empíric i documental, transferible, sens dubte, en la majoria d'aspectes, al català actual.
2. Fabra no es limita a amuntegar exemples aïllats del català parlat, sinó que en mostra l'estructura, és a dir, la regularitat, la cohesió organitzadora interna de certs elements que conflueixen en la parla. Basant-se en el mètode inductiu, Fabra sap relacionar cada fenomen concret amb la seva funció dins del conglomerat estructural de la llengua, remuntant-lo a la llei que el justifica.
3. Sobretot són interessants per la seva incidència en la problemàtica actual les aportacions de Fabra en el camp de la fonètica fraseològica. En aquest sentit pot dir-se que Fabra va establir les bases per a la formulació i eventual plasmació d'una fonètica fraseològica del català.

Totes aquestes investigacions i troballes que Fabra portà a terme en els seus primers tractats mereixen ésser qualificades de científiques, ja que el mètode fabrià no perd de vista en cap moment els dos procediments fonamentals de

la ciència: l'anàlisi (la descripció que Fabra va acomplir del català parlat consisteix en un destriament minuciós de tots els elements que la componen) i la síntesi (seguint un procés inductiu d'abstracció, Fabra ordena els elements separats en l'anàlisi, reduint-los a llurs respectives regles gramaticals i mostrant-ne la lògica).

La recepció d'una obra implica inevitablement una reinterpretació. La recepció, doncs, té un caràcter transitiu evident, ja que tota interpretació permet treure noves conclusions, més enllà de les que el text presenta d'una manera explícita. Per això cal parlar d'una nova directriu en la recepció de l'obra de Pompeu Fabra: per tal d'enfocar l'atenció també cap als seus primers tractats i per tal d'orientar-ne la interpretació en el sentit d'aprofitar el material que Fabra ens va llegar a base d'una recepció creativa que ens permeti atènyer nous coneixements, molt especialment en el camp de la fonètica col·loquial.¹ Aquesta nova directriu podria contribuir a revalorar certs aspectes de la nostra llengua i a preservar-la d'una tecnificació aliena al seu caràcter genuí.

2 La descripció del català parlat en els primers tractats de Pompeu Fabra (1891, 1898 i 1912)

Descriure vol dir representar quelcom tal com és, sense ometre'n cap aspecte. Descriure, doncs, el llenguatge parlat implica l'actitud científica de no descartar cap fenomen, cap tret lingüístic, en nom de criteris determinats. Aquesta va ser la directriu que va seguir Fabra en els seus primers tractats: considerar el llenguatge col·loquial segons la seva pròpia idiosincràsia, intentant d'esbrinar la seva estructura i intentant de comprendre la seva lògica i el seu geni.

Els criteris implícitament emprats per Fabra en els tres tractats que ens ocupen per a rebutjar o acceptar un determinat tret lingüístic del català col·loquial són els següents: sobretot hi intervé el criteri democràtic,² bàsic en el mètode descriptiu ja que es tracta justament de descriure o representar la manera d'expressar-se de grups numèricament importants de la població. En contra del criteri democràtic pot intervenir el de l'enriquiment del potencial

¹ Des d'aquesta perspectiva, és evident que les obres descriptives de Fabra han quedat relegades a l'anàlisi diacrònica.

² Vallverdú defineix el criteri democràtic com aquell criteri segons el qual un determinat ús lingüístic ve justificat pel pes de la majoria (vegeu Kremnitz 1979: 76-77).

expressiu de la llengua: Fabra rebutja sovint una fórmula col·loquial si aquesta empobreix la capacitat expressiva del català.

Abans de començar a presentar citacions dels treballs de Fabra que analitzem aquí, cal encara aclarir un problema aparent: a primer cop d'ull pot semblar contradictori portar a terme la descripció de la parla a base de regles, que és com ho fa Pompeu Fabra, ja que una regla gramatical ens fa l'efecte que obeeix més aviat a un propòsit normatiu. És important, doncs, de considerar la diferència essencial existent entre les regles d'un tractat descriptiu, les quals podríem anomenar *regles constatatives* ja que simplement constaten les regles inherents a qualsevol sistema (en aquest cas, la llengua catalana) i corresponen a la manera real de parlar de la gent,³ i les regles d'un tractat normatiu, les quals podríem anomenar *regles imperatives* ja que pretenen imposar-se i, en certs casos, fins i tot modificar el comportament lingüístic dels parlants.⁴ Fabra presenta les seves observacions en forma de regles perquè li importa mostrar la funció de cada fenomen dins del sistema que constitueix la llengua, però es tracta, si més no en els tres tractats que analitzem aquí, de regles constatatives que simplement manifesten el comportament lingüístic dels seus contemporanis.

A títol exemplificatiu del mètode descriptiu-científic de Fabra, així com dels criteris que el van emmenar a acceptar o a rebutjar expressions del català parlat, a continuació seran presentats (i, en alguns casos, comentats) determinats paràgrafs dels tractats de 1891, 1898 i 1912, en els quals es poden observar les directrius que Fabra emprà com a base i punt de partida dels seus posteriors treballs. L'ordre de presentació no obeeix a un criteri cronològic, sinó temàtic, ja que en aquestes primeres obres Fabra intensifica i aprofundeix les seves investigacions cap al mateix objectiu de descriure el llenguatge parlat.

En la gramàtica de 1912, Fabra documenta, en qualitat d'oient, alteracions en l'ús de les combinacions pronominals:

³ Posem pel cas la següent regla del tipus constatatiu o descriptiu: Hom sol emprar el pronom adverbial *en* substituint un complement preposicional introduït amb la preposició *de*, fins i tot quan a la frase també hi figura la part de l'oració que representa: *Me'n vaig adonar de certes anomalies*.

⁴ Posem pel cas la següent regla imperativa o normativa: No hem d'emprar el pronom adverbial *en* substituint un complement preposicional introduït amb la preposició *de*, si expressem la part de l'oració que representa: *Em vaig adonar de certes anomalies*.

En Barcelona suele reemplazarse *li'n* por *n'hi*; así, se dice: *Me va demanar pa, i n'hi vaig donar. / Menjaria prunes si n'hi donaven. / Me'n demana tres i n'hi dono quatre* (Fabra 1912: 167).⁵

Quant a la formació de paraules, Fabra informa sobre l'existència d'infiniutius equivalents i derivacions de les diverses formes amb l'actitud imparcial d'un observador:

En algunos verbos el infinitivo tiene dos formas: *cabre, capiguer; poder, puguer; saber, sapiguer; valer (valdre), valguer; voler, vulguer; ser, esse (èssere)*. De *cabre, poder, saber, valer, voler* y *ser*: *cabent, podent, sabent, valent, volent* y *sent*; de *capiguer, puguer, sapiguer, valguer, vulguer* y *esse*: *capiguent, puguent, sapiguent, valguent, vulguent, essent*. Algunos dicen: *cayguent, creguent, diguent, visquent, siguent*, etc. en lugar de *cayent, creyent, dihent, vivint, sent*, etc. (Fabra 1981: 58).⁶

Fabra escriu sobre la redundància de la partícula *en* i sobre la seva incorporació en la textura morfològica de certs verbs:

Vulgarmente, en algunos verbos que aparecen muy á menudo acompañados de la partícula *en*, tales como *riure-s, burlar-se*, dicha partícula ha acabado por considerarse como un prefijo, formándose los verbos *enriure-s, emburlar-se, enrecordar-se*, etcétera; así, se dice frecuentemente *jo m'en-ric, tu t'emburles*, etc, en lugar de *jo'm ric, tu't burles*, etc. (Ej.: *Jo m'enric d'el. / Tu t'emburles de mi*), y por consiguiente (al reemplazarse en estas proposicio-

⁵ En les taules de combinacions que solen ser presentades en les gramàtiques i diccionaris actuals és omesa aquesta variant barcelonina. Marvà, per exemple, només presenta *li'n* com a possible combinació de *li* (datiu) i de *en* (complement d'acusatiu indeterminat o complement d'acusatiu precedit d'un adjectiu numeral cardinal, quantitatiu o indefinit). Marvà considera la substitució *li'n* per *n'hi* com «una errada que cal corregir» (Marvà 1985: 202). Fabra, en el seu darrer tractat normatiu, es mostra condescendent: documenta l'ús de *n'hi* en la parla de certes comarques, recomanant, però, relegar-lo al llenguatge col·loquial (vegeu Fabra 1991: 69).

⁶ És interessant de comparar aquesta imparcialitat amb la gramàtica de Fabra que actualment trobem en el mercat, la de 1991 (vegeu la bibliografia). En aquesta última Fabra hi exposa també l'existència de formes secundàries com els infinitius *valdre, tindre, vindre* (vegeu Fabra 1991: 45), el participi *sigut* (vegeu Fabra 1991: 51), etc. Pel contrari, recomana rebutjar els infinitius acabats en *-guer* (vegeu Fabra 1991: 45), així com els seus derivats també guturals (vegeu Fabra 1991: 46 i 51). La normativa moderna constreny explícitament l'ús de gairebé totes les formes secundàries, exceptuant-ne certs verbs com *defendre / defensar, ser / ésser, caber / cabre*, tot i que l'ús d'aquestes variants que exposa Fabra és avui en dia encara molt estès. Fabra manté, doncs, fins i tot en les seves obres de caire normatiu, una actitud de respecte envers expressions pròpies del registre col·loquial, tal com hem pogut observar anteriorment.

nes los complementos *d'et, de mi, etc., por ne*: *Jq me n'enric. / Tu te n'emburles, etc.* (Fabra 1912: 170-171).

Es tracta d'una interpretació especialment encertada, potser l'única que s'ha fet fins ara sobre aquest fenomen: efectivament, en la llengua parlada hi ha la tendència a repetir insistentment la partícula *en* (no solament com a prefix de determinats verbs). Altres exemples per l'estil en són: *enrefiar-se'n, enfotre-se'n* (*me n'enrefio, me n'enfoto*).

Mitjançant certes expressions com l'ús del verb *soler* (*suele reemplazarse*), al·lusions a la freqüència d'ús (*vulgarmente, frecuentemente*), etc., Fabra manifesta la convicció que el criteri democràtic era vàlid i aplicable en aquell moment històric de redactar una norma per al català, si més no, en els casos en els quals no impliqués un empobriment de la llengua. Observi's, per exemple, que en el paràgraf següent Fabra desaprova simplificacions que representin una disminució de les possibilitats expressives del català:

Un uso extraño y bárbaro se ha introducido en el lenguaje hablado y aún en el escrito: el de reemplazar las cinco combinaciones *els el, els la, els els, els les y els ho* por *els hi* [...] (Fabra 1912: 169).

2.1 Anàlisi de fenòmens i regularitats fonètiques

En els primers tractats, Fabra aplica igualment el mètode científic per a analitzar fenòmens purament fonètics, descrivint-los tal com són i tal com funcionen, sense ometre res ni prejudicar. En aquest terreny tampoc no es va manifestar partidari d'intimidat el comportament lingüístic dels parlants. Es tracta d'expressions molt generalitzades que sempre es repeteixen en contextos similars i que obeeixen al fet que l'ús espontani i informal de la llengua, és a dir, el llenguatge col·loquial, comporta una articulació més relaxada, la qual es manifesta sovint mitjançant la introducció o elisió de certs sons (vegeu Payrató 1990: 78). La confusió existent quant a les relacions d'independència recíproca entre norma i llenguatge parlat condiciona molts parlants a evitar aquest tipus d'expressions que no troben plasmació escrita.

Fabra, si més no en la seva primera etapa (empírica i experimental) com a gramàtic, no va acceptar una diferenciació radical entre l'estructura fonètica peculiar del català i la seva representació gràfica, intentant d'adaptar fenòmens purament fonètics a l'escriptura.

Fabra escriu, per exemple, sobre la introducció del so [i]:

Repugna al catalán el encuentro de *oe* (*a* ó *e* átonas) con *à*, *è*, *é* y *oe* [...]. El pueblo pronuncia *idèyoe*, *roecrèyoe*. *Eà* y *ea*, con *e* átona, se pronuncian *èà*, *éoe* [...]; pero la pronunciación popular de estos grupos, conformándose con el genio de la lengua catalana, interpone una *i* [...]. Ej.: *teatro* (por *teatre*), pron. *tèàtru* y *toeyàtru*; *teatret*, pron. *téoeatrèt* y *toeyoeatrèt* (Fabra 1891: 13).⁷

Aquest paràgraf que acabem de citar és digne d'un comentari: en primer lloc val a dir que el mot *repugnar* és una de les expressions preferides per Fabra referents a l'actitud del parlant envers la norma. L'ús d'aquest verb en el context històric que ens ocupa no pot ser més suggestiu ni més revolucionari: suggestiu, perquè, a més de transmetre el seu significat modern de sentir una aversió invencible envers quelcom, inclou també el significat etimològic de resistir-se a fer alguna cosa, de mostrar-hi oposició, de lluitar en contra; revolucionari, perquè en el moment històric de posar-se a redactar una norma del català, essent-ne Fabra el partidari més convençut que aquesta era absolutament necessària, es disposa a exposar casos d'oposició natural a la norma escrita. També és significatiu el fet que Fabra relacioni tals fenòmens amb el que ell considera com una avinença entre el poble i *el geni de la llengua catalana*: deixant ara a part si en aquest cas hauria d'acceptar-se o no la introducció de la [i], ni que fos en la pronunciació col·loquial, queda palès que per a Fabra el poble disposa d'una intuïció lingüística impossible de desconsiderar en el moment de proposar-se modernitzar i estandarditzar la llengua escrita.⁸

⁷ En emprar el concepte de *pronunciació*, Fabra admet una diferenciació entre aquesta i la grafia corresponent. També queda palès que Fabra accepta formes equivalents en la pronunciació, considerant-les com una solució popular genuïna. Payrató documenta també la introducció d'aquesta [i], la qual ell anomena *antibiàtica* ja que serveix per evitar el contacte entre dues vocals que no formen diftong (vegeu Payrató 1990: 81).

⁸ El respecte envers la intuïció lingüística dels catalans és una qüestió prou delicada, ateses les vicissituds històriques que caracteritzen la història de la nostra llengua (vicissituds que certament han desnaturalitzat la nostra intuïció lingüística) i tenint també en compte l'actitud desconfiada amb què solem jutjar el parlar d'altri. Per aquestes raons, cal valorar especialment l'actitud de Fabra, així com elements del seu discurs, significatius per a la definició del concepte d'intuïció lingüística en el cas del català, com per exemple, l'ús del verb *repugnar*, el qual acabem de comentar.

2.2 Fabra i la seva aportació a la fonètica fraseològica

Un subcapítol dins l'anàlisi de fenòmens i de regularitats fonètiques el constitueix la descripció de la contextura fonètica de la frase. Aquest fou el terreny en el qual Fabra va oferir les formulacions més innovadores, moltes de les quals tenen encara un gran valor per al català actual, sobretot per als estudis de lingüística pragmàtica. Es tractava, en general, de caracteritzar, i eventualment representar en l'escriptura, el resultat fònic d'una col·lisió entre sons de paraules veïnes en la frase. En els seus primers estudis, Fabra cerca una correspondència harmònica entre grafia i so, també en la macroestructura de la frase.

2.2.1 Elisions provocades per elements de diverses categories gramaticals

En primer lloc seran presentades elisions, majoritàriament consonàntiques, que provoquen elements de diverses categories gramaticals en contacte amb altres veus.⁹

Observem que els imperatius en *as* (-es) poden perdre la *s* (-a) davant dels complements afixats: *vulgues-lo* i *vulga-l*; *digues-ho* i *diga-ho* (Fabra 1898: 105-106).¹⁰

Fabra documenta elisions molt usuals que venen provocades pels pronoms personals àtons:

Nos y vos pueden reducirse á su última letra 's (pron. z), cuando se unen respectivamente á la primera y segunda persona del plural del imperativo y preceden á otro afijo. Ej.: *anem's-en*, *fem's-el*, por *anem-nos-en*, *fem-nos-el* [...] (Fabra 1891: 44-45).¹¹

⁹ La formulació de Payrató per a justificar omissions d'aquest tipus aporta nous coneixements teòrics sobre l'origen de fenòmens similars. Segons Payrató, aquestes pèrdues obeeixen a la tendència en la fonètica col·loquial del català a reduir la tensió consonàntica (vegeu Payrató 1990: 79).

¹⁰ Fabra presenta les variants *vulga-l* i *diga-ho* sense asterisc, signe que emprà en el tractat de 1898 per tal de senyalar formes inacceptables, grafies dolentes, pronunciacions defectuoses, etc. (vegeu Fabra 1898: 8).

¹¹ Sortosament, algunes d'aquestes contraccions van obrint-se camí dins l'acceptació de la realitat col·loquial del català per part dels nostres gramàtics. Així podem observar que la fórmula *anem's-en* per fi és presentada com a alternativa en una obra seriosa com és el *Langenscheidts Handwörterbuch Katalanisch-Deutsch* (vegeu Batlle / Haensch / Stegmann / Woith 1991: 28).

Observen també els canvis fònics que provoquen els adjectius demostratius en contacte amb altres sons:

Aquest pierde la *s* cuando la palabra siguiente empieza por consonante, excepto *b*. Ej.: *aquet cant* [...] (Fabra 1891: 30).

2.2.2 Inserció de sons epentètics

En certs contextos té lloc la inserció d'un so epentètic. Fabra observa, per exemple, la introducció d'una [t], que ell anomena *t eufònica*, en posar-se en contacte determinats morfemes:

Se pronuncia generalmente una *t* ante *-hi* y *-ho* pospuestos á la tercera persona del plural del imperativo. Ej.: *mirin-t-ho* [...] (Fabra 1891: 46-47).¹²

En el tractat de 1898 Fabra explicita la funció que té la [t] eufònica dins de la conversa:

L'intercalació de la *t* en la pronunciació permet distingir *portin-hi* (pron. *pòrtinti*) de *portin'hi* (pron. *pòrtini*) (Fabra 1898: 106).

El paper que aconsegueix aquesta [t] podria ser classificat com una funció fonològica delimitativa: fonològica, perquè la seva presència no es fonamenta en raons articulatòries, sinó que serveix per a aclarir el significat d'un grup de paraules; delimitativa, perquè aquesta explicitació és possible a partir d'una delimitació de les fronteres de les paraules en qüestió.¹³

Fabra observa que en determinats contextos té lloc la intercalació d'una [n], encara que no ho interpreta com un fenomen epentètic:

Hácese actualmente bastante uso de una segunda forma de la preposición *a*: *an* [...]. Suele emplearse, en lugar de *a*, ante *et*, *aquest*, *aquet*, *aixo*, *ato*, *algu*, *algun* y *en*. Ej.: *Ho hem dit an et* [...] / *Escriu an en Joan* [...] (Fabra 1912: 174).

¹² En una nota al peu de la pàgina, Fabra al·ludeix a un cert paralelisme entre la *t* eufònica catalana i la francesa en frases com: «Viendra-t-elle?» «A-t-il?», etc. (vegeu Fabra 1891: 47).

¹³ Els termes *fonologia* i *fonològic* tenen múltiples definicions, totes elles útils en segons quins contextos. Per als objectius d'aquest estudi s'ha presentat més rendible associar el concepte de *fonologia* amb la distinció d'un significat. Aquesta accepció correspon a l'ús que en fa Elmar Ternes (vegeu la bibliografia).

En la frase *Ho hem dit a [n] ell*, la introducció d'una [n] té una funció antihiàtica, segons la terminologia de Payrató (vegeu Payrató 1990: 81). En canvi, en la frase *Escriu a [n] en Joan*, la [n] accentua el sentit de datiu: sense pronunciar-la, l'objecte *a en Joan* podria interpretar-se com a subjecte de la frase. Observen, per exemple, que les següents frases sonen igual, encara que llur significat és ben diferent: *A en Joan escriu i no a en Robert! — En Joan escriu i no en Robert!*

En un altre paràgraf del mateix tractat de 1912, Fabra presenta també les expressions: *Vam pujar al castell* i *Vam pujar en el castell*, com a variants usuals fins i tot per a la llengua escrita (vegeu Fabra 1912: 183). Segons la norma moderna, pot dir-se *Vam pujar al castell*, però *Vam pujar en un/aquell castell* (compareu Marvà 1985: 289-293); tanmateix, la frase *Vam pujar a [n] el castell* sona gramaticalment correcta. Tenint en compte aquesta evolució històrica que Fabra documenta en el català, la possibilitat d'emprar la preposició *en* davant de *un, aquell*, etc., pot ser interpretada com la plasmació d'una consonant epentètica.¹⁴ En tot cas, és evident que existeix una [n] epentètica en el català parlat, la qual, a l'igual de la [t] eufònica, adquireix en certs contextos una funció fonològica delimitativa en explicitar el sentit d'objecte datiu.

2.2.3 Elisió o inserció del so [ə]

Fabra observa i documenta elisions i insercions del so [ə]:

La combinació *en-el* ha recibido un femenino *en-ela*, que se usa frecuentemente en substitución de *en la ó a la* y que algunos admiten en el lenguaje escrito escribiéndolo *ane la ó a n'a la* (Fabra 1912: 183-184).

¹⁴ Fabra es va manifestar explícitament en contra d'aquesta interpretació (preposició *a* + [n] epentètica), oposant-se així a la grafia *an*, molt generalitzada en la seva època. Però el fet és que sembla impossible de demostrar l'origen del so [n] en aquest context concret. D'altra banda, l'argumentació de Fabra sobre això no és gaire convincent, ja que es remet a la llengua llatina, mentre que en llatí l'ús propositiu de *in* i de *ad* sempre estigué en estreta relació amb un cas determinat; a més a més, Fabra intenta demostrar que certes categories gramaticals prefereixen la preposició *en*, però es tracta justament de categories, els elements de les quals comencen tots amb vocal (vegeu Fabra 1983: 63-68). És possible que, conscientment o no, la norma actual hagi proscrit una frase com «Vam pujar en el castell» a fi d'excloure interpretacions més o menys favorables a la plasmació de sons epentètics en general.

És una observació prou interessant perquè realment diem en el llenguatge col·loquial *és al calaix*, *és a la bossa* o també *és en el calaix*, però mai diem *és en la bossa* o *és en les bosses*: en aquest cas hi afegim el so [ə] (*és en [ə] la bossa*). En canvi, en un registre més formal no ens molesten combinacions del tipus: *en la frase següent, en la Biblioteca Catalana de Frankfurt, en les directrius proposades en el Col·loqui*, etc.

Fabra observa alteracions en el verb *anar*, quan es posa en contacte amb determinats afijos. Així doncs, presenta les variants: «[...] *ens n'anem* (pron. *oenz-oe-noenèm*) y *ens en nem* [...]» (Fabra 1891: 64).

Quant a la mobilitat del so [ə] en aquest context, cal assenyalar que tot i que en la parla, i no només en la col·loquial, es donen les variants [əns ən ənem] i [əns ən nem], la norma disposa la grafia *ens n'anem*, combinació que no es pronuncia absolutament mai i que representa una divergència, al meu entendre innecessària, entre grafia i so. Aquesta desavinença podria evitar-se fàcilment si acceptàvem que en determinats contextos el pronom *en* no s'elideix. A més a més, observen que la mateixa combinació de sons [ənsnə] que figura a *ens n'anem* no ens resulta incòmode si es tracta d'altres categories gramaticals; per exemple, pronunciem sense dificultat una frase com *Ensenya'ns nadales catalanes!*

Tal com documenta Fabra, hom sol introduir també el so epentètic [ə] en els següents contextos pronominals:

Ens, nos; us, vos; els, los [...]. Cuando á uno de estos afijos sigue otro afijo empezado por consonante (*la, las, l', n'*), se pronuncia una *a* átona entre ambos. Ej.: *ens la porta, us las llegeix, els l'ensenyà, us n'envia*, pron. *oenz-oe-loe-pòrtoe, uz-oe-loes-lloegèx, oelz-oe-loensènyoe, uz-oe-noembíoe* (Fabra 1891: 42).

Un altre cas semblant:

Ante *s-* inicial (menos frecuentemente ante *j-* ó *x-*) suele dejarse oír una *e* detrás de la *s* final de los pronombres *nos, vos, los y les* (Ej.: *Els sentim, No les saben*, pron. habitualmente *elzessentim, nolesessaben*) [...] (Fabra 1912: 126).

Considerant aquestes observacions formulades per Fabra, podem adonar-nos que només intercalem el so [ə] quan volem separar dos pronoms o un pronom del verb que el segueix, però no necessitem intercalar-lo (ni se'ns acudiria mai de fer-ho) si es tracta d'altres categories gramaticals, encara que hi concorrin les mateixes consonants. Observen, per exemple, que en les següents expressions no inserim mai el so [ə] i que sabem sortir-ne sempre

airosos, fins i tot de combinacions relativament enutjoses de pronunciar: *dóna'ns la llista, en Màrius les llegeix, els lepidòpters, els lansquenets, els ximpls dels veïns de dalt, els xiscles, els sentiments*, etc. En canvi, tendim a intercalar el so [ə] (o, en qualsevol cas, no ens sona estrany si ho fem) si es tracta de les esmentades categories gramaticals, per exemple, en combinacions sintàctiques com les següents: *ens sembla, els junten, els xiuxiuegen, els xarrupen, els sentim*, etc. Sembla ser, doncs, que en la conversa pretenem, inconscientment, d'explicitar tant com sigui possible les fronteres fonètiques entre pronoms o entre certes combinacions del tipus pronom / verb, molt probablement amb una finalitat comunicativa prioritària.¹⁵

Fins aquí, i arran de les caracteritzacions lingüístiques tan plausiblement formulades per Fabra, hem pogut determinar tres sons epentètics ([t], [n] i [ə]) que en certs contextos adquireixen una funció fonològica delimitativa dins la unitat que constitueix la frase. Tenint en compte aquests coneixements adquirits, caldria considerar la caracterització no solament d'una fonètica, sinó també d'una fonologia peculiars en la frase catalana, les quals obeeixen sovint a lleis més subtils del que pot semblar a primer cop d'ull.

3 Conclusió

Fabra no va caure en el greu error de confondre dues entitats ben diferents: llengua escrita i llengua parlada. Totes aquestes encertades observacions que va realitzar per tal d'escorcollar l'estructura del català tenen un valor indiscutible per a la millor comprensió del caràcter de la nostra llengua i cal, sobretot, recalcar-ne la importància ja que justament moltes d'aquestes expressions són ignorades o rebutjades, prou sovint titllades de *colloquials*. Tanmateix, tal com s'ha volgut demostrar en aquestes pàgines, l'estudi detingut de totes aquestes regles constatatives des del punt de vista dels actuals coneixements lingüístics ens pot ajudar a revalorar la funció de molts trets colloquials, la qual cosa podria implicar una revisió de la norma en certs casos de divergència innecessària entre llengua escrita i llengua parlada.

Sobre aquesta divergència cal puntualitzar encara dos aspectes: d'una banda és obvi que la complexitat de les estructures orals és massa gran i

¹⁵ Aquesta tesi la corrobora Elmar Ternes: «Grenzsignale können eine wichtige kommunikative Funktion haben. Indem sie Hinweise auf Wortgrenzen, Morphemgrenzen und bestimmte Positionen geben, erleichtern sie dem Hörer die grammatische Analyse und damit das Verständnis eines gesprochenen Textes» (Ternes 1987: 178-179).

variada per a ser viables com a proposta de norma per a l'escriptura estàndard; d'una altra banda, la simplificació que comporta la norma no vol dir que hom hagi de simplificar el llenguatge parlat en registres de caire més col·loquial.¹⁶

Els coneixements més moderns guanyats sobre l'estudi del català col·loquial (per exemple, els estudis de Payrató i de Sabater, vegeu la bibliografia) donen suport decididament a l'opció popular de respectar usos lingüístics col·loquials que no estiguin en contradicció amb la ideologia nacional de la llengua i que no comportin un detriment de la intuïció lingüística dels catalans. Cal evitar l'estandardització del llenguatge col·loquial: això significaria un lamentable empobriment del potencial expressiu del català i, a un nivell més abstracte, de la combinatòria de la llengua com a sistema dúctil i susceptible d'ésser emmotllat a les tan diverses situacions que ofereix la vida en societat.

4 Bibliografia

- Batlle, Lluís C. / Haensch, Günther / Stegmann, Tilbert Dídac / Woith, Gabriele: *Langenscheidts Handwörterbuch Katalanisch-Deutsch* (1991), Berlin; München: Langenscheidt.
- Bruguera i Talleda, Jordi / Illa i Bonet, Isidre / Marquet i Ferigle, Lluís / Torras i Rodergas, Josep: *Diccionari de la Llengua Catalana* (1982 [31985]), Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Fabra, Pompeyo (1891): *Ensayo de gramática de catalán moderno*, Barcelona: L'Avenç.
- Fabra, Pompeu (1898): *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona: L'Avenç.
- Fabra, Pompeu (1912): *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona: L'Avenç.
- Fabra, Pompeu (1919-1928 [1983-1984]): *Converses filològiques*, Barcelona: Edhasa.

¹⁶ Conseqüentment, tampoc no hauríem de rebutjar expressions col·loquials en l'escriptura, quan aquesta pretén reproduir l'estil col·loquial, per exemple com ocorre en algunes novel·les, guions cinematogràfics, mètodes moderns de català per a estrangers (orientats cap al domini de la conversa) i, sobretot, com ocorre gairebé sempre en cartes personals. Imaginem-nos, per exemple, la frase següent en una carta personal d'una mare a la seva filla (totes dues de Barcelona): «Digues-li al teu amic que ens agradarà molt de conèixer-lo». El to encarcarat, gens adient per a la reproducció d'una situació afectiva, el provoquen les expressions *digues-li* i *conèixer-lo*.

- Fabra, Pompeu (1956 [¹⁵1991]): *Gramàtica Catalana*, Barcelona: Teide.
- Kremnitz, Georg (ed.) (1979): *Sprachen im Konflikt: Theorie und Praxis der katalanischen Soziolinguisten*, Tübingen: Narr.
- Marvà, Jeroni (*1985): *Curs Superior de Gramàtica Catalana*, Barcelona: Barcino.
- Payrató, Lluís (1988 [²1990]): *El català colloquial*, València: Publicacions de la Universitat de València.
- Sabater, Ernest (1991): *Ni «heavy», ni «light»: català modern!*, Barcelona: Empúries.
- Ternes, Elmar (1987): *Einführung in die Phonologie*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

